

«Skogen er min katedral»: Spiritualitet og økologi hos Henry David Thoreau og Neil Young

Av Robert W. Kvalvaag

Sammendrag

In this article I claim that the Canadian artist Neil Young and the American transcendentalist Henry David Thoreau belong to the same spiritual tradition. Both Thoreau and Young identify as «heathen» or «pagan». In my text I investigate what they mean by using such concepts. What constitutes their paganism is how they view nature and how human beings relate to nature. I found that they both regard paganism and ecology as closely related. However, none of them belong to one distinct group of pagans. Both reject the Christian view of nature. This is regarded as anthropocentric and therefore incapable of solving the contemporary ecological crisis.

Key words: Henry David Thoreau, Neil Young, paganism, the Bible, ecology.

I denne artikkelen hevder jeg at den kanadiske artisten Neil Young skriver seg inn i tradisjonen etter den amerikanske transcendentalisten Henry David Thoreau. Både Thoreau og Young identifiserer seg selv som «hedning» eller «pagan». I artikkelen undersøker jeg hva de legger i disse begrepene. Det sentrale innholdet i deres paganisme er knyttet til natursynet og menneskets relasjon til naturen. Jeg fant at det hos begge to er en nær sammenheng mellom paganisme og økologi. Ingen av dem hører imidlertid hjemme i én bestemt retning i paganismen. De forkaster begge det kristne natursynet, fordi dette oppfattes som antroposentrisk og er derfor lite egnet til å håndtere vår tids økologiske krise.

Religion, rock og økologi

Det har blitt hevdet at «one of rock's most persistent and unifying themes is ecological».¹ Det finnes to monografier som undersøker denne tematikken, og begge nevner Neil Young. I 2010 utga David Ingram *The Jukebox in the Garden: Ecocriticism and American Popular Music Since 1960*. Ingram peker på Youngs sang «After the Goldrush» som et viktig bidrag til økokritikk i amerikansk populærmusikk.² I *Ecomusicology. Rock, Folk, and the Environment* påpekte Mark Pedelty betydningen av «hagen» som metafor i Youngs tekster.³

Antologien *Neil Young and Philosophy* utelater nesten helt det religiøse aspektet ved Youngs sangverk; ordet religion finnes ikke en gang i bokens indeks. Boka inneholder imidlertid to interessante kapitler som er relevante for tematikken til denne artikkelen.

Andrew Watson og Simon Riches skriver om «Neil Young's Search for the Simple Life». De påpeker at Young, i likhet med Thoreau, i flere tekster uttrykker et ønske om å leve enkelt liv. I den forbindelse gjengir de følgende avsnitt fra Thoreaus mest kjente bok, *Walden*:

Jeg bega meg til skogene fordi jeg ønsket å leve et liv i frihet og ettertanke, for å bli konfrontert med livets essensielle kjensgjerninger og se om jeg ikke kunne lære hva det hadde å lære meg, så jeg ikke ved livets slutt skulle oppdage at jeg egentlig ikke hadde vært i live. Jeg ønsket ikke å leve et halvdødt liv – livet er alt for dyrebart til det.⁴

Douglas R. Anderson skriver om Youngs natursyn i kapitlet «Neil Young: Lover of Sun, Moon and Cars». Her påpeker han at Young har skrevet flere låter som handler om naturens terapeutiske virkning på menneskelivet, turer i skog og mark kan føre til fred i sinnet, klarhet og tydeligere fokus: «Going 'back to nature' is for Young, a way to get back to ourselves – or, as Thoreau often put it, a way of 'coming to our senses'». ⁵ Seinere i samme kapittel viser Anderson til Youngs sang «Be the Rain», som avslutter utgivelsen *Greendale* (2003). Denne sangen inneholder en referanse til skapelsesberetningen i 1 Mos 1 («six days ... six nights»), og en oppfordring om å bli ett med naturen:

Be the ocean when it meets the sky
«You can make a difference if you really try»
Be the magic in the northern lights
«Six days ... six nights»
Be the river as it rolls along
«It has three eyed fish and it's smelling strong»
Be the rain you remember falling
«Be the rain, be the rain»

Anderson skriver at Young i denne sangen høres ut som et ekko av Thoreau: «The upshot, again, is that to be ourselves, we must save nature: to 'get back to ourselves', we must, *echoing Thoreau* and Joni Mitchell (see 'After the Garden' 2003)». ⁶ Dette er imidlertid alt han har å si om forbindelsen mellom Thoreau og Young. I denne artikkelen ønsker jeg å utforske den dimensjonen hos Neil Young Anderson åpner opp med ordene *echoing Thoreau*, for å se nærmere på hva som eventuelt skjuler seg der.

Religion og økologi i populærkulturen er et relativt nytt forskningsfelt, og i boka *Understanding Religion and Popular Culture* (Clark & Clanton, 2012) etterlyses det mer forskning om dette: «What seems missing, however, are studies giving significant and explicit attention to religion in the context of the intersection of ecology and popular culture». ⁷ Her

påpekes det dessuten at forskningen nesten utelukkende har vært opptatt av de såkalte verdensreligionene, som omtales som «the usual suspects», og at man må ta på alvor at religion, økologi og populærkultur også handler om neopaganisme, religionen til urbefolkninger og New Age-religiøsitet.⁸ I denne artikkelen viser jeg at det er nettopp fra disse tradisjonene Neil Young har hentet mye inspirasjon.

Etter å ha lest Youngs *Memoarer* skrev forfatteren Levi Asher at «Neil achieves a Thoreau-like clarity (has he read Thoreau? *He must have*)».⁹ Etter mitt syn preges Young av innflytelsen fra Thoreau fordi Thoreaus naturfilosofi fikk stor utbredelse i hippiekulturen. Det er nettopp Thoreaus naturfilosofi som gjenfinnes hos og videreføres av Young. Denne siden ved Neil Young har ikke tidligere blitt utforsket, og mitt bidrag kaster derfor nytt lys over en viktig tematikk, ikke bare hos Neil Young, men også i rock og populærkultur generelt. Både Thoreau og Young identifiserer seg selv som henholdsvis «heathen» og «pagan». Men hva legger de i disse betegnelse? Og hvilken sammenheng er det mellom paganisme og økologi hos Thoreau og Young?

For å svare på disse spørsmålene vil jeg først se nærmere på Henry David Thoreaus naturfilosofi, og på den rollen hans natursyn spilte i hippiebevegelsen. Deretter vil jeg vise at Neil Young, som selv var aktivt med i hippiebevegelsen en periode på 60-tallet, overtok og videreutviklet Thoreaus tanker om økologi og religion. Jeg påpeker også at både Thoreau og Young var og er politisk aktive, og begge har vært opptatt av paganisme og av religionen til den amerikanske urbefolkningen. Dessuten kritiserer både Thoreau og Young forestillingen om at det bare er mennesket som er skapt i Guds bilde, en tanke de mener legger ensidig vekt på menneskets særstilling, og dermed bidrar til at andre skapninger får lavere status og blir behandlet deretter.

Henry David Thoreau, transcendentalismen og motkulturen på 60-tallet

Forfatteren og filosofen Henry David Thoreau (1817-1862) representerte den såkalte New England-transcendentalismen i amerikansk filosofi. Slik Thoreau oppfattet naturen er den gjennomstrømmet av en immanent Gud som samsvarer med menneskets åndsside: «The earth I tread on is not a dead, inert mass. It is a body, has a spirit, and to whatever particle of that spirit is in me. She is not dead, but sleepeth».¹⁰

Thoreaus mål var å finne Guds gjemmesteder i naturen. Fra 4. juli 1845 til 6. september 1847 bodde Thoreau i en liten hytte ved innsjøen Walden Pond like ved hjembyen Concord i Massachusetts. Hytta, som han kalte «huset», bygde han selv. Dette oppholdet beskrev han detaljert i boka *Walden. Livet i skogene*, som han arbeidet med i nesten ti år og publiserte i 1854. I *Walden* skrev han blant annet: «Skulle ikke da jeg også føle samhørighet med naturen? Er vi ikke selv del av dens vekst og forfall, vi som både er dens løv og dens muld?».¹¹ *Walden* inneholder også et dikt som tematisk minner om Youngs «Be the Rain»:

Jeg drømmer ikke om å pynte på det minste der
Jeg lever tett på Walden her
og er Guds himmel ganske nær
Jeg er dens steingrå strand
og brisens lette pust mot land
Jeg holder i min hule hånd
et speil av skyer, jord og vann
Og dypest i min ånd –
der møtes jeg med Gud.¹²

Mens Thoreau bodde i huset ved Walden livnærte han seg delvis ved sjølberging, og levde stort sett som vegetarianer. Han var ingen eneboer, men fikk ofte besøk og gikk nesten daglig til Concord. Poenget var ikke å leve langt ute i villmarken, men å markere uavhengighet og løsrive seg fra sosiale konvensjoner i samtiden. Thoreaus økologiske bevissthet gjorde ham til en viktig forløper for 1960- og 1970-tallets ungdomsopprør, alternativbevegelser og for miljøbevegelsen. I essayet «Kunsten å gå» skrev han at «verden blir bevart gjennom villmarken».¹³

Allerede i en artikkel fra 1969 skrev Paul H. Wild at hippiebevegelsens åndelige røtter er å finne i den amerikanske transcendentalismen, representert ved forfattere og filosofer som Thoreau, Emerson og Whitman. Året etter publiserte Charles A. Reich hippiemanifestet *The Greening of America*, hvor han listet opp alt det som det moderne mennesket hadde mistet, og som måtte gjenerobes: «*Nature. The experience of living in harmony with nature, on a farm, or by the sea, or near a lake or meadow, knowing, using, and returning the elements; Thoreau at Walden*».¹⁴ Camille Paglia skriver at den åndelige oppvåkningen på 60-tallet har klare likhetstrekk med den amerikanske transcendentalismen. Hun påpeker at Thoreaus holistiske natursyn var en forløper for synet på økologi på 1960-tallet, og at hans bok *Walden. Livet i skogene* var en kanonisk tekst i 60-tallets motkultur.¹⁵

Mange hadde festet seg ved at Thoreau kalte innsjøen Walden Pond for «jordas øye».¹⁶ Slik hippiene tolket dette handlet det om å betrakte virkeligheten fra jordas ståsted, og innsjøen ble et visjonært senter. Hippieene så også på Thoreau som et forbilde fordi han i sine skrifter hadde omtalt den amerikanske urbefolkningen på en empatisk måte. Han hadde dessuten vært tidlig ute med å sitere fra hinduismens hellige tekster, og kalte seg selv «yogi». Redaktøren i den San Francisco-baserte undergrunnsavisa *Oracle* anbefalte derfor sine lesere å konsultere Thoreau som «guru».¹⁷ I motkulturen på 60-tallet ble Thoreau derfor betraktet som en helgen, «the now Thoreau», eller den fremste av alle hippier. Walden Pond var det hellige stedet, slik det også hadde vært for Thoreau selv. Sommeren 1967 laget det amerikanske postverket et frimerke med tegning av Thoreaus ansikt, hvor kunstneren Leonard Baskin portretterte Thoreau som hippie.

Tilbake til hagen

Thoreau betraktet det å flytte til Walden Pond som å vende tilbake til det opprinnelige Eden, upåvirket av syndefallet: «Den vårmorgen da Adam og Eva ble drevet ut av Edens hage, var Walden Pond kanskje allerede til og nettopp i ferd med å gå opp under et mildt vårregn med tåke og sønnavind, dekket av myriader med ender og gjess som ikke kjente noe til syndefallet». ¹⁸ Slike tanker har røtter langt tilbake i amerikansk idé- og teologihistorie: «The desire to get back to a prelapsarian garden echoes throughout American theology». ¹⁹ I «Waldens hage» finnes det ikke synd, og Thoreau kontrasterer Bibelens Eden etter syndefallet med det fullkomne Walden: «Jeg oppdaget at huset mitt virkelig lå i en slik fjern, men stadig ny og urørt ('unprofaned') del av universet». ²⁰ Thoreau hadde forflyttet seg til et ikke-profant, det vil si et hellig sted. Han forbinder dagene ved Walden med beskrivelsen av skaperdagene i 1 Mos 1: «Det var morgen, og se, nå er det kveld». ²¹ Han lever i urtiden, i uskyldens tid. Vårens komme ligner på skapelsen av kosmos ut av kaos, og virkeliggjørelsen av en gullalder på jorda. ²² For transcendentalistene var naturen frigjørende, den kommuniserte liv og reverserte syndefallet, fordi den gjenopprettet enheten mellom mennesket og det guddommelige eller transcendent i tilværelsen.

Et sentralt symbol i hippiebevegelsen var blomsten, noe som blant annet kom til uttrykk i slagordet *flower power*. «If you're going to San Francisco, be sure to wear some flowers in your hair», sang Scott McKenzie. Mange hippier tok til orde mot overforbruk og miljøødeleggelser, og flere sentrale artister ga uttrykk for en nostalgisk drøm om å vende tilbake til paradiset, til Edens hage. ²³ I en artikkel fra 1971 hevdet forfatterne at tankegodset i den såkalte motkulturen hører til i en lang tradisjon som strekker seg helt tilbake til fortellingen om Eden:

Observers of the so-called 'counter culture' have tended to portray this phenomenon as a new and isolated event [...]. Instead, it is our contention that the 'counter culture' [...] is an emergent reality or a product of all that came before, *sui generis*. More simply, the 'counter culture' can best be conceptualized as part of a long historical-intellectual progression beginning with the 'Garden of Eden' image of man. The theme of man removed from the state of nature has recurred throughout Judeo-Christian-Greco thought. ²⁴

Sammen med Stephen Stills, Graham Nash og David Crosby spilte Neil Young i 1970 inn «Woodstock», en sang skrevet av Youngs nære venninne Joni Mitchell og utgitt på albumet *Ladies of the Canyon* (1970). Mitchell deltok ikke selv på Woodstock-festivalen, og hennes sang handler om det utopiske, om festivalen slik den *kunne* ha vært. Refrenget lyder slik:

We are stardust
We are golden
And we've got to get ourselves
Back to the garden

Sangen uttrykker en romantisk idealisme, en lengsel tilbake til hellig jord. Naturen har en forløsende kraft i seg, og mennesket er stjernestøv, en del av kosmos. Mennesket er ikke syndig, teksten beskriver uskyldstilstanden før fallet fant sted. I et intervju sier Mitchell at et av de store spørsmålene hun har forsøkt å utforske er «the garden. Adam and Eve. Original Sin. I've been chasing around the story of Adam and Eve and the continuing expulsion from Eden, the planet Eden, earth Eden, which I explored, explored, explored ...». ²⁵

Til *Ladies of the Canyon* spilte Mitchell også inn sangen «Big Yellow Taxi», som beskriver en opplevelse hun hadde på et hotellrom på Hawaii. Hun så ut av vinduet og så grønne fjell langt borte, men det som omga hotellet var en gigantisk, asfaltert parkeringsplass. Mitchell satte seg ned og skrev følgende linjer: «They paved paradise/Put up a parking lot/With a pink hotel, a boutique/And a swinging hot spot». Selv beskriver hun denne sangen som «ecology rock and roll». ²⁶ To medlemmer fra gruppa Jefferson Airplane (Grace Slick og Paul Kantner) utga i 1971 albumet *Sunfighter*. En av låtene på albumet, «Earth Mother», inneholder følgende strofe:

Once there was a garden
It gave us all we need
Then it grew so barren
All because of greed

Dette er gode eksempler på at «rock and roll, before it splintered into a multitude of niches in the 1980s, was heavy with the theme of lost paradise». ²⁷ Hagemetaforen dukker også opp på flere av Neil Youngs låter, aller tydeligst i «After the Garden». Denne sangen fra albumet *Living With War* (2006), var Youngs respons på Bush-administrasjonens manglende tiltak i forhold til global oppvarming:

Won't need no strong man
Walkin' thorough the night
To live a weak man's day
Won't need no purple haze
Won't need no sunshine
After the garden is gone

Young synger at når hagen er borte trenger vi ingen sterk mann (trolig en referanse til presidenten), og hva skal vi da med solskinnet? Han bruker hagemetaforen som et symbol i kampen for miljø og bærekraftig utvikling, og ikke bare Amerika, men hele jorda sammenlignes med «the garden», det vil si Eden. Det ble også laget en musikkvideo til sangen, som viser utdrag fra Al Gores prisbelønte film *En ubehagelig sannhet*. I refrenget spør Young:

What will people say?
After the garden is gone
What will people do?
After the garden is gone

I over fire hundre år har amerikanere på ulike måter gitt uttrykk for en tro på at ikke bare landet men hele jorda utgjør et nytt Eden: «The whole earth is the Lord's garden, and He hath given it to mankind with a general commission to increase and multiply and replenish the earth and subdue it».²⁸ Slik talte guvernøren John Winthrop til nybyggerne i Massachusetts Bay Colony tidlig på 1600-tallet.

En sang som tematiserer dette i en amerikansk kontekst er «America the Beautiful» fra 1895. Her omtales ulike sider ved det amerikanske landskapet, og dette blir forstått religiøst, som et uttrykk for storheten i Guds skaperverk. Sangen forener Gud, naturen og Amerika. Det er derfor ikke overraskende at da Neil Young skulle avslutte albumet *Living With War* valgte han å gjøre det med sin versjon av nettopp «America the Beautiful». Men hos Young fungerer «America the Beautiful» også som en kontrast: Dette var en gang et vakkert land, men hva skal vi gjøre nå som hagen er i ferd med å bli borte?

Fra hippiedrøm til apokalypse

Neil Percival Young ble født i Toronto i 1945, men vokste opp i den lille byen Omeme i Ontario. Dette har han skildret i «Helpless», en av hans vakreste sanger, og et godt eksempel på at sangene ikke nødvendigvis er selvbiografiske, men at jeg-personen like fullt ofte har likhetstrekk med Young selv. I likhet med mange andre barn som vokste opp i Canada på 1950-tallet, gikk også Young på søndagsskole: «When I was six I really didn't know what God was. But I did know about Sunday school. I was reading a lot about God, but I was bored. I couldn't wait to get out of Sunday school».²⁹ Da han var 14 år gammel ble foreldrene skilt, og Young flyttet sammen med sin mor til Winnipeg. Han begynte tidlig å spille i lokale band, og i 1966 dro han til California for å søke lykken som musiker der. Etter hvert ble han med og dannet bandet Buffalo Springfield, og i 1969 ga han ut sin første soloplate. Det store gjennombruddet kom med utgivelsene *After the Goldrush* (1970) og *Harvest* (1972).

Artisten Neil Young er full av kontraster. I sitt musikalske uttrykk kan han både være rå og bitende, og myk og var. Han er ikke bare kjent for sitt forvrengte gitarspill, men også for sin såre, nesten klagende stemme. Han forener barnslig undring med reflektert melankoli, melodisk oppfinnsomhet med en brutal energi. Young, som fortsatt er aktiv, har komponert og skrevet sanger som både tar opp politiske og religiøse tema. I mer enn fem tiår har han dessuten markert seg som en tydelig stemme for miljø og økologi.

I 1970 forlot Young Los Angeles, og dro ut i villmarka. Han kjøpte den flere tusen mål store ranchen Broken Arrow i den nordlige delen av California, og deltok selv i arbeidet med å ferdigstille mange av bygningene. Broken Arrow er for Young det huset ved Walden Pond var for Thoreau. I sangen «My country home» (1990) er «country home» en referanse til Broken Arrow:³⁰

[I'm] Thankful for my country home
Gives me peace of mind
Somewhere I can walk alone
And leave myself behind

Allerede på sitt første soloalbum fra 1968, i sangen «Here We Are in the Years», uttrykte Young en kritisk holdning til urbaniseringen av landsbygda, og til byfolk og deres forhold til naturen. Sangen kontrasterer stille landsbyveier med overfylte, asfalterte motorveier. I det andre verset gjør Young narr av byfolk:

Go to the country take the dog
Look at the sky without the smog
See the world laugh at the farmers feeding hogs
Eat hot dogs

Byfolk ler av gårdbrukere som gir mat til grisene, samtidig som de spiser svinekjøttet når de kjøper hot dogs. De er selv avhengige av dem de latterliggjør. I det siste verset oppsummerer Young noen viktige sider ved hippieopprøret på 60-tallet:

Lives become careers
Children cry in fear
Let us out of here!

Livet handler om ytre ting, som å skaffe seg en karriere. Samtidig gråter barna av frykt for hva fremtiden vil bringe. De roper: «Slipp oss ut herfra!». Dette siste kan tolkes som en bønn om å slippe bylivet til fordel for et liv på landet, i nærhet til naturen.

Tittellåten fra albumet *After the Goldrush* (1970) henspiller på skuespillet *After the Goldrush*, skrevet av instruktøren og skuespilleren Dean Stockwell. I skuespillet beskrives et apokalyptisk scenario, hvor en flom av bibelske proporsjoner er i ferd med å skylle California på havet. Stykkets hovedperson, en ung kvinne, bærer Livets Tre gjennom Topanga Canyon på vei mot havet.³¹ I Youngs tekst beskriver fortelleren noe hun har sett i en drøm, hvor avstand i tid og rom oppheves. Sangen består av tre vers, det første handler om fortiden, det andre om samtiden, og det tredje om framtiden. Lytteren tas i det første verset med tilbake til middelalderen, til en tid da mennesket levde i harmoni med naturen, med «knights in armour» og «singing peasants». Denne romantiserende idyllen kontrasteres i det andre verset med situasjonen i jeg-personens egen samtid, hvor jorda, det vil si *Moder Jord*, er jaget på flukt:

Look at Mother Nature on the run
In the nineteen seventies
Look at Mother Nature on the run
In the nineteen seventies

Fortelleren befinner seg på gulvet i en kjeller, det er alt som er igjen av et hjem. Hun ser opp på himmelen, og etter hvert bryter sola gjennom skylaget. I det siste verset introduseres lytteren for «the chosen ones», som flykter fra jorda til «a new home in the sun». For de som ikke er utvalgt venter en utslettelse eller apokalypse: «By crafting this fictional, nostalgic story, Young suggests that humanity needs to return to simpler times, much like the Countercultural back-to-the-land movement was attempting, in order to avoid environmental Armageddon».³² Bruken av gullrushet som metafor i sangtittelen er viktig. Drømmen handler om verden etter gullrushet; et bilde på den grådige konsumkulturen, bruk det opp og skaff noe nytt-holdningen som preget 60-tallet: «What so many regarded as the pinnacle of the development of human civilization is compared to the cheap, fragile, shoddy storefronts of a goldrush town».³³

Young har uttalt at «‘After the Goldrush’ is an environmental song»,³⁴ og det går en rød tråd fra denne sangen til 2014-utgivelsen «Who’s Gonna Stand Up?»:

Who’s gonna stand up and save the Earth?
Who’s gonna say that she’s had enough?
Who’s gonna take on the big machine?
Who’s gonna stand up and save the Earth?
This all starts with you and me

Undertittelen på Neil Youngs memoarer, *A Hippie Dream*, viser med all tydelighet at Young vektlegger tilknytningen til hippiebevegelsen. Her spilte ulike former for spiritualitet en viktig

rolle, og de to viktigste kildene hippiene hentet impulser til egen åndelighet fra var østlige religioner og religionen til den amerikanske urbefolkningen. En grunnleggende tanke var at mennesket ikke står over naturen, men selv er en integrert del av økosystemet. Mange gjorde narr av hippiene på grunn av deres naive kjærlighet til naturen og deres stadige advarsler om en kommende miljøkatastrofe. Men, skriver religionshistorikeren Timothy Miller, «half a century later they don't look quite so silly».³⁵

Politisk aktivisme hos Thoreau og Young

Filosofiprofessoren James F. Harris hevder at mange av røttene til 60-tallets politiske aktivisme er å finne i Thoreaus politiske filosofi. Thoreau appellerte til mange fordi han protesterte mot slaveriet ved å ta i bruk sivil ulydighet. I 1846 tilbrakte han ett døgn i fengsel fordi han nektet å betale skatt til myndighetene, som en protest mot slaveriet, og mens han bodde ved Walden Pond tok han selv imot slaver som hadde flyktet fra sørstatene. I *Walden* skrev han: «Hvis et menneske ikke holder tritt med sine medmennesker, kommer det kanskje av at det lytter til en annen tromme («a different drum»). La enhver følge takten til den musikken vedkommende hører, uansett tempo eller avstand».³⁶ Harris kommenterte dette slik: «In the sixties, that different drummer was classic rock».³⁷ Et godt eksempel er sangen «When the Music's Over», som The Doors urframførte i januar 1967: «What have they done to the Earth?/What have they done to our fair sister?/Ravaged and plundered and ripped her and bit her/Stuck her with knives in the side of the dawn/And tied her with fences and dragged her down». Er dette «the first ecology rock song»?³⁸

Neil Youngs anti-rasismesang «Southern Man» (fra *After the Goldrush*, 1970) kontrasterer «kristne verdier» med slaveriets blodige historie. Young påpekte at de som forfulgte de svarte var hvite kristne som mente at de fulgte Bibelen, som han kaller «The Good Book». Hva sier den gode boka? At alle mennesker er skapt i Guds bilde, og «elsk din neste som deg selv». Hvordan er det da mulig å mishandle mennesker fordi de har en annen hudfarge, og bruke brennende kors (en referanse til Ku Klux Klan) som symbol på denne undertrykkelsen?:

I heard screamin' and bullwhips cracking
How long? How long?
Southern man better keep your head
Don't forget what your good book said
Southern change gonna come at last
Now your crosses are burning fast

I den siste delen av sitt liv ble Thoreau mer aktivist enn filosof. Det samme kan til en viss grad sies om Neil Young. Med utgivelsen *Hawks & Doves* (1980) tok hans politiske

engasjement en klar dreining mot høyre, samtidig som han forsøkte å bryte med sitt image som hippie. Han uttrykte sympati med den nyvalgte presidenten Ronald Reagan, og på sangen «Hippie Dream» (fra *Landing On Water*, 1986) reiste han spørsmålet om hva som egentlig har skjedd med verdiene fra 60-tallets motkultur. Hva har blitt stående? For noen hadde drømmen de bar på blitt knust, mens andre hadde endt sine liv i rus. Men selv har ikke Young forlatt drømmene fra hippietida: «Just because it's over for you/Don't mean it's over for me». Sangen «Mansion on the Hill» (fra *Ragged Glory*, 1990) inneholder mye hippienostalgi:

There's a mansion on the hill
Psychedelic music fills the air
Peace and love live there still
In that mansion on the hill

Da Bob Dylan på Live Aid-konserten i 1985 tok til orde for å gi noen av de innsamlede midlene til bønder som slet med å betale store lån til bankene, var Young med på notene. Kort tid etter dette grunnla han Farm Aid sammen med Willie Nelson. Den første Farm Aid-konserten ble avholdt i september 1985, og har siden vært et årlig arrangement til støtte for gjeldstyngede amerikanske bønder.

Young har også involvert seg i kampen mot oljeutvinning i Alaska, og allerede i «Vampire Blues» (fra *On the Beach*, 1975) sammenlignet han oljeselskapene med vampyrer, «sucking blood from the earth». Med utgivelsen *Living With War* (2006) framsto han på nytt som protestsanger, samtidig som han tok opp igjen tråden fra hippietida. Mange av tekstene inneholdt mer eller mindre kamouflerte angrep på president Bush, som Young mente hadde stjålet Amerika fra amerikanerne. Det sterkeste angrepet på Bush er sangen «Let's Impeach the President», eller «la oss stille presidenten for riksrett».

Monsanto er en stor kjemisk-medisinsk virksomhet, som i mange år har spesialisert seg på produksjon av genmodifisert korn og matvarer. Albumet *The Monsanto Years* (2015) var et manifest hvor Young brukte Monsanto som en metafor for alle selskap som tjener store penger på å underbetale sine ansatte, og manipulere intetanende forbrukere til å kjøpe produkter som de i virkeligheten ikke ønsker eller har bruk for. Monsanto har brukt mye krefter på å utvikle GMOs (gen-modifiserte organismer). Young mener at Monsanto bevisst søker å unnlate å informere forbrukerne om hva deres produkter egentlig inneholder.

«Moder Jord» og den amerikanske urbefolkningens religion

Thoreau var den første amerikanske forfatteren som begynte å tenke systematisk om urbefolkningens kultur som forbilledlig for en økosentrert tilnærming til naturen. Et sentralt kjennetegn ved den amerikanske urbefolkningens kultur var forståelsen av forholdet menneske – natur som et kontinuum eller en form for monisme, i stedet for et binært skille.³⁹

Det som særlig appellerte til Thoreau var slektskapet mellom den menneskelige og den ikke-menneskelige sfæren, en tankegang han videreførte i *Walden*, hvor han skrev at naturen har innvoller, og nettopp av den grunn er menneskehetens mor. Jorda ligger ennå svøpt som et barn, den er alt annet enn et stykke livløs historie, jorda er levende poesi.⁴⁰

Neil Youngs utgivelse *Ragged Glory* (1990) avsluttes med sangen «Mother Earth (Natural Anthem)», spilt inn *live* på en Farm Aid-konsert. «Mother Earth» åpner også liveutgivelsen *Earth* (2016), hvor Young framfører teksten mens han akkompagnerer seg selv på et harmonium. Dette bidrar til at sangen får et salmepreg. Mellom sangene på *Earth* har Young lagt inn lyder fra dyr og fugler. Albumet innledes med tordenskrall og regn, deretter får lytteren mellom sangene høre høner som kakler, gjess, kråker, hundeglam, surrende bier, kyr som rauter, hestevrinsk og levende vann. Dette er et eksempel på biomusikk, som innebærer at dyrelyder brukes som en del av det musikalske uttrykket (Brumm 2012).

I det første verset av «Mother Earth» spør Young jorda hvor lenge hun bare kan gi uten selv å få noe tilbake:

O Mother Earth with your fields of green
Once more laid down by the hungry hand
How long can you give and not receive
And feed this world, ruled by greed

På en av sine siste utgivelser, *Colorado* (2019), på låten «She showed me love», synger Young om «old white guys trying to kill Mother Nature». Seinere i samme låt peker han på «young folks fighting to save Mother Nature», kanskje en referanse til Greta Thunberg?

Hippiene var tidlig ute med å opprette kontakt med den amerikanske urbefolkningen.⁴¹ Her oppdaget de noen som levde alternativt, på siden av storsamfunnet, og som praktiserte en økologisk basert spiritualitet. Neil Young ble allerede i ung alder fascinert av religionen til den amerikanske urbefolkningen, og det er særlig tre aspekter han viderefører i sine tekster; forestillingen om «Moder Jord», Gud som «The Great Spirit» og månens betydning. Kapittel 25 av Neil Youngs *Memoarer* har tittelen «Noen ord om religion ...», og inneholder et avsnitt hvor Young kombinerer Bibelens skapertanke med urbefolkningens forestilling om Gud som The Great Spirit:

Jeg kan føle The Great Spirit i alt rundt meg [...]. Våre liv kan ha sitt opphav i Gud, men det kan umulig være hele sannheten. The Great Spirit, som jeg velger å kalle henne, befinner seg i oss alle og i alt levende – hun finnes i alt som eksisterer, eller som har eksistert.⁴²

En høvding i Cayuse-stammen beskriver «The Great Spirit» slik: «The ground says, the Great Spirit placed me here to produce all that grows on me, trees and fruit. The same way the ground says, It was from me man was made. The Great Spirit, in placing men on earth, desired them to take good care of the ground and to do each other no harm». ⁴³ Det er derfor ikke overraskende at både «spirit» og «great spirit» flere ganger dukker opp i Youngs tekster. I «Spirit Road» (2007) synger han at hvert enkelt menneske må finne sin egen vei til fred, og veien som fører dit er «the spirit road». I en nyinnspilt anti-Trump-versjon av «Looking for a Leader» (2020) synger han at det USA trenger er en som kan styre landet «with the Great Spirit by his side». ⁴⁴

Impulsen fra New Age og neopaganisme

I *Walden* kaller Thoreau seg selv hedning («heathen»), ⁴⁵ og Thoreau-forskeren Lawrence Buell trekker en linje fra Thoreau og transcendentalismen til synet på naturen i moderne neopaganisme. ⁴⁶ En annen forsker hevder at «rather than a resurrection of ancient historical or ethnic traditions, the American transformation of Paganism found its grounding in the hierophanies of [...] Henry David Thoreau». ⁴⁷ I en av sine bøker skriver Thoreau at de liberale gudene i antikkens Hellas er langt å foretrekke framfor hans eget lands Jehova, etter som Jehovas innflytelse på naturen er mye mindre intim og ivaretagende enn gudene i det gamle Hellas. Thoreaus personlige favoritt er skogguden Pan, som også er svært populær i neopaganismen:

In my Pantheon, Pan still reigns in his pristine glory, with his ruddy face, his flowing beard, and his shaggy body, his pipe and his crook, his nymph Echo, and his chosen daughter Iambe; for the great god Pan is not dead, as was rumored. No god ever dies. Perhaps of all the gods of New England and of ancient Greece, I am most constant at his shrine. ⁴⁸

Hippiebevegelsen døde ut på 1970-tallet, men dette falt sammen med framveksten av neopaganismen og New Age, som på flere områder videreførte hippiebevegelsens verdier. Religionshistorikeren Jens-André P. Herbener skriver at om det er én ting neopaganister enes om, så er det en opplevelse av samhørighet med naturen, som oppfattes som hellig. Han mener at naturglede er en av hovedårsakene til at folk blir hedninger i dag. Av samme grunn er mange opptatt av miljøvern og økologi. ⁴⁹ I boka *Paganism. A Very Short Introduction*, skriver forfatteren at «one important unifying theme from a global Pagan perspective, and one which has huge contemporary resonance, is respect for the environment as a spiritual entity. The term ‘earth-centered religions’ is used to express this». ⁵⁰ Neil Young deler dette synet på hva det vil si å være hedning. I sine *Memoarer* skriver han:

Månen betyr mye for meg, i likhet med skogen. Naturen snakker til meg i en rytme som stemmer med min egen. Det er antageligvis dette som gjør meg til en hedning. [...]. Det finnes ikke ondskap i verken skogen eller månen. Om så skulle være tilfelle, er i hvert fall ikke jeg i stand til å oppdage den. Månen og skogen lever sine egne, uavhengige liv.⁵¹

Young påpeker også at hippieideologien, religionen til den amerikanske urbefolkningen og neopaganismen har et sammenfallende syn på månens betydning: «Before there was organized religion, there was the moon. The Indians knew about the moon. Pagans followed the moon. I've followed it for as long as I can remember, and that's just my religion».⁵² Ulvemånen er en betegnelse på den første fullmånen i januar. I Youngs sang «Wolf Moon» (2015) personifiseres månen, den får en form for guddommelig status:

Wolf moon keep on shining
Your days rolling by in timeless grace
Your heart just keeps on beating
Inside the beauty of this place
Less fish swimming in your oceans
Still you hold against the constant plundering
Wolf moon

Månen spiller også en viktig rolle i den eneste boka Young eksplisitt referer til i sine *Memoarer*: «Jeg har lest *The Mists of Avalon* av Marion Zimmer Bradley – der hun analyserer legenden om kong Arthur fra et kvinnelig perspektiv. Spesielt trekker hun frem Morgan le Fay, som forsvarte sin keltiske kultur mot stadige angrep fra kristendommen. Jeg kjenner meg igjen i store deler av den boken».⁵³ Boka handler om den mytiske øya Avalon, som svarer til England i førkristen tid. Den beskriver hvordan den førkristne druidiske religionen gradvis må vike for kristendommen. Hovedpersonen Morgaine [Morgan le Fay] er yppersteprestinne i Avalon. Boka skildrer ikke kristendommen ensidig negativt og paganismen ensidig positivt, men Morgaine utvikler etter hvert en dyp skepsis til kristendommen fordi den er patriarkalsk og fordi den ødelegger balansen mellom mennesket og naturen. Boka uttrykker en form for druidisk New Age-religiøsitet, hvor naturen betraktes som åndelig, å observere naturens rytme gir mennesket innsikt i en større sammenheng, og den viktigste guddommen er jorda, som oppfattes som opphav og mor til at som er til.⁵⁴

Ble bare mennesket skapt i Guds bilde?

I 1967 slo hippiebevegelsen bokstavelig talt ut i full blomst. Dette året publiserte middelalderhistorikeren Lynn White Jr. essayet «Den økologiske krises historiske røtter» i

tidsskriftet *Science*. Essayet regnes fortsatt som skjellsettende i diskursen om religion og økologi. White hevdet at menneskenes økologi er dypt befestet i forestillinger om menneskets natur og skjebne – det vil si i religion. Han skrev at mer vitenskap og mer teknologi ikke alene vil avverge den økologiske krisen «hvis vi ikke finner en ny religion eller gjennomtenker den vi har. Hippieene, vår tids sanne revolusjonære, viser en sunn sans for hva som er galt, ved deres interesse for zenbuddhismen. Den har et syn på forholdet menneske/natur som er noe nær speilbildet av det kristne». ⁵⁵

White gikk kraftig i rette med kristendommens tradisjonelle menneskesyn, etikk og naturoppfatning. «Spesielt slik den kom til å utvikle seg i Vest-Europa», skrev White, «ble kristendommen den mest antroposentriske religion verden har sett». Han påpekte at

Mennesket fikk i oppdrag å gi navn til alle skapningene og etablerte dermed et dominans-forhold til dem. Alt dette ordnet Gud til menneskets nytte og hygge. Intet i den fysiske verden hadde noen annen hensikt enn det å tjene mennesket. Riktignok var mennesket skapt av jord, men han var ikke ganske enkelt en del av naturen: Mennesket var skapt i Guds bilde. ⁵⁶

Thoreaus økologiske tenkning foregriper på flere måter Whites kritikk. Om forholdet mellom mennesker og dyr skrev han: «I sitt forhold til naturen synes menneskene meg for det meste å stå lavere enn dyrene, tross alle våre ferdigheter. Det er ikke noe vakkert forhold, slik dyrene jo har. Hvor lite det er av verdsettelse av landskapets skjønnhet iblant oss!». ⁵⁷ Det er derfor ikke overraskende at Thoreau bryter med tanken om det bare er mennesket som er skapt i Guds bilde. I sine dagbøker skriver han at han har observert en fisk, en brasme: «The bream, appreciated, floats in the pond as the centre of the system, another image of God». ⁵⁸

Både hippiebevegelsen, religionen til den amerikanske urbefolkningen og neopaganismen forkaster ideen om at det bare er mennesket som er skapt i Guds bilde. I 1967 lanserte undergrunnsavisa *San Francisco Oracle* en alternativ versjon av den amerikanske uavhengighetserklæringen, som begynte slik: «We hold these experiences to be self-evident, that all is equal». Hippieene innførte dermed et biosentrisk perspektiv ved å vektlegge at «all» – ikke «all men» – er like(verdige). Den samme avisa lanserte også en ny versjon av de ti bud, hvor det ene budet var «Revere nature». ⁵⁹

I religionen til den amerikanske urbefolkningen spiller tanken på en skaper en viktig rolle, og det finnes flere ulike skapelsesfortellinger blant de ulike stammene. Disse avviker imidlertid fra de bibelske skapelsesmytene. Mennesket er ikke skapt i Guds bilde, og man opererer ikke med antropomorfe forestillinger om Gud. Mens Bibelens skapelsesfortellinger ofte tolkes slik at skaperverket har en hierarkisk struktur, med mennesket øverst, vektlegges samhörigheten mellom mennesket og naturen i urbefolkningens religion.

Når det gjelder synet på religion og natur i Zimmer Bradleys *Avalon* fant Morgaine et klart skille mellom den gamle hedenske religionen og kristendommen:

Forskjellen er større enn jeg trodde. Selv de som dyrker jorden og som er kristne, kommer inn i et levesett som er fjernt fra jorden. De sier at deres Gud har gitt dem herredømme over alt som vokser og over alle dyr. Men vi som bor i myrene, i skoger og fjerne enger, vet at det ikke er vi som har herredømme over naturen, men naturen som har herredømme over oss.⁶⁰

Neil Youngs album *Prairie Wind* (2005) avsluttes med sangen «When God Made Me». Teksten slår fast at «Gud skapte meg». Dette utløser en hel serie med spørsmål, alle rettet til Gud, som forblir ubesvarte. Sangen uttrykker i stedet undring. Young reiser også spørsmålet om det bare var han, det vil si mennesket, eller om det var alle levende vesener som ble skapt i Guds bilde:

Was he thinking about my country
Or the color of my skin?
Was he thinking about my religion
And the way I worshipped him?
Did he create just me in his image
Or every living thing?

Det Young stiller spørsmålsteget ved er eksklusivitetstanken: Er ett land mere verdt enn andre? Er «min» religion mere verdt enn «de andres»? Er det bare de som tror Gud bryr seg om? I et intervju kommenterte han sangen slik: «That song is about the self-righteousness that makes certain people think God created man in his own image. What a conceited idea! What about the squirrel? What happened to him? We're all here together, we're all creature. One big thing».⁶¹ Det at sangens spørsmål ikke besvares bidrar til en inkluderende tilnærming: Alle land er like viktige. Alle mennesker, uansett hudfarge, er like mye verdt. Gud bryr seg like mye om alle dyr som han bryr seg om alle mennesker.

Thoreau, Young og granskogsfolket

I boka *Granskogsfolk. Hur naturen blev svenskarnas religion*, skriver religionshistorikeren David Thurfjell at da kristendommen ble innført i Norden foregikk det samtidig med en urbanisering og sentralisering, som tok det hellige bort fra naturen og plasserte det i kirkene. Det hellige var å finne midt i byen ved et alter i en steinkirke. Villmarka ble oppfattet som noe ukristelig, som representerte det hedenske og demoniske. I dag tenker mange helt motsatt; byen blir opplevd som åndsfattig, og det hellige finnes ute i skogen og i villmarka.

Både Thoreau og Young hører hjemme i «granskogsfolktradisjonen». Thoreau betraktet skogen som sin katedral, et sted hvor han fikk del i det andre fikk del i ved å gå i kirken:

Jeg tror på skogen og på enga og på natten da kornet gror [...]. Når jeg ønsker å rekreere meg, søker jeg til den mørkeste skogen, den tetteste og mest ugjennomtrengelige, og til den, for byborgeren, mest bedrøvelige sump. Jeg går inn i sumpen som en helligdom, et *sanctum sanctorum* [aller helligste]. Der er naturens styrke, dens marg. Den ville skogen dekker den jomfruelige mulden, og det samme jordsmonnet er bra for mennesker og for trær.⁶²

I sine *Memoarer* skriver Neil Young: «En skogstur er for meg som å gå i kirken. Skogen er min katedral [...]. Jeg kan knapt tenke meg en mer åndelig opplevelse enn å vandre på en skogsti [...]». En skogstur er som «en liten dose religion». Skogen er «min vidunderlige kirke, stedet der jeg finner meg selv».⁶³ I «For the Love of Man» (2012) synger han:

Down the dusty road to the forest church
Let me wander there
Let me wonder why
On the ocean wave
In the billowing sky

I denne og lignende tekster lyder Young som et ekko av Thoreau. I et intervju fra 2005, hvor Young identifiserer seg som *pagan*, påpekte han at kristendommen innførte et helt nytt syn på forholdet mellom naturen og det guddommelige:

Basically, I'm a pagan [...]. Pagans are people who believe in nature, so pagans were considered bad when Christianity came along – the insecurity of Christianity. These people believed in the moon and believed in the earth, the rhythm of the world. I'm tuned into that. That's my religion. My church is the forest, a beach, or the prairie.⁶⁴

Da kristendommen ble innført gikk man bort fra å betrakte verden som den store mor. I den nye religionen spilte troen på én Gud, den store far, som ikke selv er en del av verden, en sentral rolle. Begrepet *pagan*, som opprinnelig betegner de som bor på landsbygda, fikk en negativ klang. Det samme skjedde med det tyske *Heiden*, de som bor på heden eller i utmarka, og som på engelsk ble til *heathen*. I engelskspråklige land ble *heathen* brukt for å oversette det latinske *paganus*. Både *Heiden* og *heathen* stammer opprinnelig fra det indoeuropeiske

ordet *kait*, som betyr vill skog. En hedning var i utgangspunktet en som hørte hjemme i skogen og villmarka.⁶⁵

Young forkaster fortellingen om skapelsen i Bibelens første kapittel, hvor Gud bare skaper mennesket i sitt bilde. I neopaganismen blir denne myten sett på som antroposentrisk, fordi den gjør mennesket til skaperverkets sentrum. Alt annet får sekundær status, og naturen har bare verdi i den grad mennesket kan nyttiggjøre seg den.

Hos Thoreau og Young er ikke naturen og miljøet «der ute» et sted, mennesket er selv et stykke natur som lever i et økologisk avhengighetsforhold til alt levende. Å være hedning innebærer i denne sammenhengen at mennesket flyttes fra sentrum til fellesskapets sirkel, et fellesskap som inkluderer alle skapninger, ikke bare de tobeinte. Å gjenetablere denne sirkelen er det viktigste innholdet i Thoreaus og Youngs paganisme.

Oppsummering

Henry David Thoreau regnes ofte som en pioner i amerikansk tenkning om økologi og religion. Innen rock og populærkultur står Neil Young i en særstilling når det gjelder revitaliseringen av arven etter Thoreau. Thoreau og Young henter begge inspirasjon fra den amerikanske urbefolkningens religion, og Thoreau var en viktig inspirasjonskilde for den økologiske bevisstgjøringen på 1960-tallet og i neopaganismen. Dette har igjen blitt videreført av Young. Hos begge handler det å være *pagan* først og fremst om natursynet, ikke om tilslutning til organisert paganisme.

Dette er dermed et godt eksempel på at interessen for neopaganisme i den vestlige kulturen favner langt videre enn det som fanges opp av ulike nyreligiøse grupper. Thoreaus og Youngs paganisme er eklektisk og udogmatisk, begge forholder seg selvstendig til andre religiøse tradisjoner og til den før-kristne fortiden. De velger ut elementer de selv kan bruke, og setter dette sammen på måter som samsvarer med deres egen indre overbevisning. Derfor kan Neil Young både synge «When God made me», samtidig som han forkaster Bibelens første skapelsesberetning, og kjenner The Great Spirit i alt levende.

Litteratur

Albanese, Catherine L. *Nature Religion in America. From the Algonkian Indians to the New Age*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990.

Anderson, Douglas R. «Neil Young: Lover of Sun, Moon and Cars», i Berger 2020.

Asher, Levi 2012. «Neil Young's Book Is Not a Great Memoir, But It's A Great Something». [Neil Young's Book Is Not A Great Memoir, But It's A Great Something : Literary Kicks \(litkicks.com\)](https://www.litkicks.com/2012/01/20/neil-youngs-book-is-not-a-great-memoir-but-it-s-a-great-something/) [Nedlastet 28.01.2022]

Berger, Douglas L. (ed.). *Neil Young and Philosophy*. Lanham: Lexington Books, 2020.

Brumm, Henrik. «Biomusic and Popular Culture: The Use of Animal Sounds in the Music of the Beatles». *Journal of Popular Music Studies* 24/1 2012, 25-38.

- Buell, Lawrence. *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*. Cambridge MA: Harvard University Press, 1995.
- Chase, Christopher. «Sacramental song: theological imagination in the religious music of American Pagans», i Weston & Bennett 2013.
- Clark, Terry Ray & Dan W. Clanton, Jr. (eds.) 2012. *Understanding Religion and Popular Culture*. New York: Routledge, 2012.
- Cobb, Kelton. *The Blackwell Guide to Theology and Popular Culture*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005.
- Davies, Owen. *Paganism. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Dechant, Dell. «Religion and ecology in popular culture», i Clark & Clanton, Jr. 2012.
- Deloria, Vine Jr. *God is Red: A Native View of Religion*. Golden, Colorado: North American Press, 1992.
- Dunbar, Dirk. *Renewing the Balance*. Parker, Colorado: Outskirts Press, 2017.
- Eddy, Chuck. *The Accidental Evolution of Rock 'n' Roll*. New York: Da Capo Press, 1997.
- Gilhus, Ingvild Sælid og Lisbeth Mikaelsson. *Kulturens refortrylling: Nyreligiøsitet i moderne samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Harris, James F. *Philosophy at 33 1/3 rpm: Themes of Classic Rock Music*. Chicago: Open Court, 1993.
- Herbener, Jens André P. *Naturen er hellig: Klimakatastrofe og religion*. Oslo: Flux, 2016.
- Ingram, David. *The Jukebox in the Garden: Ecocriticism and American Popular Music Since 1960*. Amsterdam: Rodopi, 2010.
- Marom, Malka. *Joni Mitchell. Both Sides Now*. London: Omnibus Press, 2014.
- McDonough, Jimmy. *Shakey: Neil Young's Biography*. New York: Anchor Books, 2002.
- McParland, Robert. *Crosby, Stills, Nash and Young's 50-Year Quest. Music to Change the World*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, 2019.
- Miller, Timothy. *The Hippies and American Values*. Knoxville: The University of Tennessee Press, 2011.
- Paglia, Camille. «Cults and Cosmic Consciousness: Religious Vision in the American 1960s», *Arion* 10/3, 2003, 57-111.
- Pedely, Mark. *Ecomusicology: Rock, Folk and the Environment*. Philadelphia: Temple University Press, 2012.
- Reich, Charles A. *The Greening of America*. New York: Random House.
- Rivers, Nathan. «We've Got to Get Ourselves Back to the Garden: Counterculture Environmentalism and American Popular Music». *Burkhardt Review* 2019, 26-55.
- Sandall, Robert. «What Does Neil Young Like to Do on a Full Moon»? *The Word Music Magazine*, 2005, Issue 33, 16-17.
- Scoppa, Bud. «Comes a Time». *Uncut Magazine*, 2005, Take 102, 50-56.

Thoreau, Henry David. *The Writings of Henry David Thoreau. Journal III*. Boston: Houghton Mifflin, 1906a. [Journal-3-Chapter-3.pdf \(walden.org\)](#)

Thoreau, Henry David. *The Writings of Henry David Thoreau. Journal X*. Boston: Houghton Mifflin, 1906b. [Journal-10-Chapter-6.pdf \(walden.org\)](#)

Thoreau, Henry David. *The Writings of Henry David Thoreau. Journal XI*. Boston: Houghton Mifflin, 1906c. [Journal-11-Chapter-5.pdf \(walden.org\)](#)

Thoreau, Henry David. *The Writings of Henry David Thoreau. A Week on the Concord and Merrimack Rivers*. Boston, Houghton Mifflin. 1906d. <https://www.walden.org/wp-content/uploads/2016/03/Week06Sunday.pdf>

Thoreau, Henry David. *Walden. Livet i skogene*. Oslo: Pax, 2007.

Thoreau, Henry David. *Til naturen*. Oslo: Pax, 2017.

Thurfjell, David. *Granskogfolk: Hur naturen blev svenskarnas religion*. Stockholm: Nordstedts, 2020.

Tichi, Cecelia. *Embodiment of a Nation: Human Form in American Places*. Cambridge MA: Harvard University Press, 2001.

Uhelszki, Jaan «Neil Young. Dark Side of the Moon». Soma Magazine 2005. [SOMA Magazine » Archive » Nine Perfect Minutes: Neil Young](#) [Nedlastet 28.01.2022].

Young, Neil. *Memoarer*. Oslo: Schibsted Forlag, 2012.

Watson, Andrew & Simon Riches. «Neil Young's Search for the Simple Life», i Berger 2020.

Weston, Donna & Andy Bennett (eds.). *Pop Pagans: Paganism and Popular Music*. Durham: Acumen, 2013.

White Jr., Lynn. «Den økologiske krises historiske røtter». Særtrykk av «Naturen», nr. 2. 1971. Oversatt av Sigmund Tvermyr. [18-04-2014 21;16;42 \(tomren.info\)](#)

Williamson, Nigel. *Neil Young. Stories Behind the Songs 1966-1992*. London: Carlton Books, 2010.

Wilson, Sharry. *Young Neil. The Sugar Mountain Years*. Toronto: ECW Press, 2014.

Zimmer Bradley, Marion. *Avalon*. Oslo: Pax, 2004.

Album og sanger av Neil Young brukt i denne artikkelen:

Neil Young (1968), «Here We Are in the Years»

After the Goldrush (1970), «After the Goldrush», «Southern Man»

Déjà vu (1970), sammen med Crosby, Stills & Nash, «Helpless»

Harvest (1972)

On the Beach (1975), «Vampire Blues»

Hawks & Doves (1980)

Landing on Water (1986), «Hippie Dream»

Ragged Glory (1990), «Mansion on the Hill», «Mother Earth», «Country Home»

Greendale (2003), «Be the Rain»

Prairie Wind (2005), «When God Made Me»
Living With War (2006), «After the Garden», «Looking for a Leader», «America the Beautiful»
Chrome Dreams II (2007), «Spirit Road»
Psychedelic Pill (2012), «For the Love of Man»
Storytone (2014), «Who's Gonna Stand Up»
The Monsanto Years (2015), «Wolf Moon»
Earth (2016)
Colorado (2019), «She Showed Me Love»

Noter:

-
- 1 Dunbar 2017, 172.
  - 2 Ingram 2010, 129-30.
  - 3 Pedelty 2012, 73.
  - 4 Thoreau 2007, 91.
  - 5 Anderson 2020, 88.
  - 6 Ibid., 90, min uthevelse.
  - 7 Dechant 2012, 28.
  - 8 Ibid., 33.
  - 9 Asher 2012.
  - 10 Thoreau 1906a, 165. Den siste setningen er hentet fra fortellingen om Jairus' datter (Mark 5,39).
  - 11 Thoreau 2007, 131.
  - 12 Ibid., 179. Den norske oversettelsen er her relativt fri i forhold til Thoreaus engelske tekst.
  - 13 Thoreau 2017, 32.
  - 14 Reich 1970, 166.
  - 15 Paglia 2003, 70-71.
  - 16 Thoreau 2007, 172.
  - 17 Tichi 2001, 80.
  - 18 Ibid., 167.
  - 19 McParland 2019, 64.
  - 20 Thoreau 2007, 89.
  - 21 Ibid., 110.
  - 22 Ibid., 279.
  - 23 Eddy 1997, 76-77.
  - 24 Lund & Denisoff 1971, 394.
  - 25 Marom 2014, 2.
  - 26 Hinton 1996, 109.
  - 27 Cobb 2005, 211.
  - 28 Lewis 2007, 28.
  - 29 Wilson 2014, 40.
  - 30 Williamson 2010, 175.
  - 31 Young 2012, 310.
  - 32 Rivers 2019, 47.
  - 33 Harris 1993, 211.
  - 34 McDonough 2002, 340-41.
  - 35 Miller 2011, 92-93.
  - 36 Thoreau 2007, 290.
  - 37 Harris 1993, 156 og 179.
  - 38 Det hevder Stephen Davis, i biografien *Jim Morrison. Life, Death, Legend* (Penguin, London 2006, 166).
  - 39 Buell 1995, 215.
  - 40 Ibid., 275.

-
- 41 Miller 2011, 116.
42 Young 2012, 163-64.
43 Deloria 1992, 82.
44 I boka *Playing Indian* (1998) påpekte Philip J. Deloria at både hippiebevegelsen og nyreligiøsitet har vært preget av stereotypiske oppfatninger når det gjelder synet på urbefolkningens tradisjoner, livsstil og religion. Urbefolkningens religion idealiseres og idylliseres, slik at det de står for representerer det som er ekte og autentisk. Noen av Neil Youngs sanger, særlig beskrivelsen av inkaene i «Cortez the Killer (1975), rammes av denne kritikken. Mer om dette i Lee Hester, «Neil Young and American Indians: Politics, Lyrics and Authenticity», i Berger 2020, 97-110.
45 Thoreau 2007, 240.
46 Buell 1995, 209. Albanese 1990, 92-93, skriver at «Thoreau did move [...] toward the spiritual paganism of one kind of nature religion. But he never fully got there».
47 Chase 2013, 164.
48 Thoreau 1906d, 65.
49 Herbener 2016, 79.
50 Davies 2011, 119.
51 Young 2012, 163.
52 Uhelszki 2005.
53 Young 2012, 164.
54 Gilhus & Mikaelsson 2005, 108. Om månenes rolle i *Avalon*, se Carrol L. Fry, «The Goddess Ascending: Feminist Neo-Pagan Witchcraft in Marian Zimmer Bradley's Novels». *Journal of Popular Culture* 27/1 (1993), 74-75.
55 White 1971, 90.
56 Ibid., 86. White foreslo imidlertid at Frans av Assisi burde utnevnes til den økologiske bevegelsens skytshelgen. Pave Johannes Paul II gjorde dette i 1979.
57 Thoreau 2017, 49-50.
58 Thoreau 1906c, 359.
59 Miller 2011, 92.
60 Zimmer Bradley 2004, 494.
61 Sandall 2005, 17.
62 Thoreau 2017, 32 og 36.
63 Young 2012, 396-97.
64 Scoppa 2005, 54.
65 Thurfjell 2020, 80.

Forfatterinfo:

Robert W. Kvalvaag,
Dosent i RLE,
Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier,
OsloMet.

(f. 1956).

robert@oslomet.no

tlf. 97706276.